

КОНЦЕПТ ЖРТВЕ У СВЕТЛУ ТЕОРИЈЕ СЕМАНТИЧКИХ ЛОКАЛИЗАЦИЈА (НА МАТЕРИЈАЛУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА)

Рад је посвећен жртви као једној од кључних идеја у руској и српској језичкој слици света, тачније једном од начина вербализације дате идеје – глаголско-именичким синтагмама *принести жртву/принести в жртву* и *принети жртву/принети на жртву* које се у раду тумаче као просторне метафоре.

Анализа посматраних синтагми је, између осталог, показала да је у поређењу са глаголом *жртвовати* компонента 'одрицање' наглашенија у семантичкој структури беспредлошких синтагми и још наглашенија у предлошким, тако да поменути глагол, беспредлошка и предлошка синтагма граде у оба језика градацијску скалу.

С друге стране, у српском језику посматране синтагме срећу се, пре свега, у текстовима сакралног карактера, те се намеће закључак да је у српском језику у датом случају наглашенија дистинкција сакрално – световно.

Све ово представља још једну потврду значаја компаративно-контрастивног приступа приликом проучавања језичке слике света у различитим језицима, будући да учовање како разлика, тако и сличности у семантици поређених језичких јединица као елемената језичке слике света доприноси веродостојној реконструкцији и маркирању национално-специфичних особености концептуализације одређеног исечка ванјезичке стварности.

Кључне речи: језичка слика света, жртва, концепт, вољност, невољност, сакрално, секуларно.

The article discusses sacrifice as one of the key ideas in the Russian and Serbian language world image, more precisely, one of the ways of verbalizing this key idea - the verb-noun phrases to sacrifice/offer sacrifice which are here interpreted as spatial metaphors.

The analysis revealed, among other things, that compared to the verb to *sacrifice*, the 'renunciation' component is more pronounced in the semantic structure of non-prepositional phrases and even more pronounced in prepositional phrases.

On the other hand, those phrases in the Serbian language are predominantly used in the sacral functional-stylistic complex, and it can be concluded that a distinction between the sacred and the secular is more pronounced in the Serbian language.

This is yet another proof of the fact that when studying the linguistic worldview in different languages, it is very important to approach it from a comparative-contrastive point of view, since noticing both differences and similarities in the semantics of compared linguistic units as elements of the linguistic world image contributes to a reliable reconstruction and determination of nation-specific peculiarities of the conceptualization of a certain slice of non-linguistic reality.

Keywords: language world image, sacrifice, concept, willingness, unwillingness, sacral, secular.

Увод. Веома важна саставница обреда и идеологије раних цивилизација, традиционалне културе и религије многих народа јесте жртва (Дмитријева 2000: 12). Заправо, тешко да бисмо пронашли народ ком би феномен жртве био непознат,¹ те стога о њој можемо говорити као о културној универзалији.

Иако присутна у свим културама и свим религијама,² посебно место жртва има у хришћанству.

Тема коју смо одабрали за овај рад јесте управо жртва као део руске и српске језичке слике света која је примарно језичка слика света Руса и Срба, двају хришћанских, православних народа³ чија је језичка свест свецело прожета пуноћом православног искуственог живота.⁴

Речено никако не значи да смо приликом анализе датог концепта пренебрегли чињеницу да оба народа баштине и резултате западне хришћанске цивилизације, као и то да је на концептуализацију жртве у руској и српској језичкој слици света трага морао оставити и дохришћански период, јер, како наводи Д. С. Лихачов, концептосфера националног језика у корелацији је са целокупним историјским искуством нације, религије (Лихачев 1993: 5).

Све ово наводи на закључак да, када говоримо о руској и српској језичкој слици света, жртва не може а да не представља веома комплексан концепт са изузетно наглашеном аксиолошком димензијом. Иако као такав припада оним концептима који директно обликују комуникативно понашање (уп. Привалова 2006: 26), дати концепт је до сада са лингвистичког становишта (како на материјалу руског,⁵ тако и на материјалу српског језика) недовољно испитан, чиме образлажемо актуелност одабране теме.

Објекат нашег истраживања, дакле, јесте жртва као један од врло важних концепата у руском и српском језику, док предмет анализе представља један од начина његове вербализације, а то су одабране глаголско-именичке синтагме са глаголима кретања.

¹ Ову свеprisутност жртве у животу човека ма где и ма када живео Р. Жирар објашњава на следећи начин: жртву захтева глобална психологија заједнице, традиционалне колико и модерне, која повремено запада у кризу и превазилази је жртвовањем (Žižek 1990).

² „... На жртви – крвној, бескрвној или молитви, као њеном најсублимнијем и најрафиниранијем виду – почивају сви култови и све поли- и монотеистичке религије” (Делић 2011: 128).

³ Наглашавамо „православна”, будући да нам се чини исправим гледиште А. Осипова који указује на два различита смисла религиозног појма *жртва*: „Один из них присущ юридическому, иудео-языческому сознанию, где жертва является знаком умилоствления Бога (богов) за грехи или средством благодарения Его и просьбы о помощи. Это понимание жертвы исходит из элементарного антропоморфического представления о Боге, Которого, как земного царя, можно и раздражить, и умилоствовать, и Который поэтому требует Себе жертв от человека. Второе значение жертвы открывается в свято-отеческом понимании Жертвы Христовой, как акта бесконечной любви Самого Бога к человеку” (Осипов).

⁴ Мишљења смо да се осим за руски и српски народ исто може рећи и за друге православне народе: Украјинце, Белорусе, Бугаре, Румуне, Грке...

⁵ Види нпр. Басс 2008; 2011.

Емпиријска база формирана је на основу примера ексцерпираних из електронских корпуса руског и српског језика,⁶ док теоријско-методолошко уоприште чине теорија интегралног описа језичких јединица и теорија семантичких локализација П. Пипера коју видимо као универзални лингвистички и језички модел (Војводић 1998: 212).

Жртва и просторна метафора. У складу са наведеном теоријом семантичких локализација, синтагме у којима позицију, структурно гледано, детермината заузима лексема са просторним значењем а детерминанта именица *жртва*, посматраћемо као просторне метафоре под којима се подразумева „*upotreba jezičkih znakova sa primarno prostornim značenjem u funkciji obeležavanja odnosa koji nije prostorne nego je apstraktnije prirode, ali je po nečemu analogan prostornom odnosu čiji jezički izraz uzima*” (Piper 2001: 38).

(1) *Но ради московских гостей приходилось **идти на жерту**, да еще убеждать в необходимости своих отлучек жену* (РК).

(2) *На тот момент с этими оцущениями, так или иначе, сталкивался каждый десятый – постепенно **круг жертв** становился шире, болезнь поражала всех без разбора, как гром среди ясного неба* (РК).

(3) *Тој наркомафији хоће да **принесу на жртву** Косово и Метохију* (Кларин).

(4) *Међутим, изношење очигледно лажних података и сврставање једног огромног дела свакако најосетљивије и за друштво најдрагоценије популације у **круг жртва** изузетно тешког и гнусног кривичног дела, представља својеврсно вређање правих жртва, али и тешко жигосање великог дела нације* (Кларин).

Као што се на основу наведених примера може закључити, просторне метафоре које садрже компоненту *жртва* могу бити мотивисане конкретно-просторном и апстрактно-просторном лексиком⁷ (Piper 1998: 143).

Од просторних метафора мотивисаних конкретно-просторном лексиком посебну пажњу ћемо обратити на оне у којима фигурирају глаголи кретања, али не било који глагол који значи „*померање, кретање nekog objekta O iz tačke X u tačku Y за неко време t*” (Vujić 2019: 34), већ глаголи кретања у ужем смислу, тј. један од глагола који припада оној лексичко-граматичкој групи формираној још у прасловенско доба а која се, за разлику од српског (као јужнословенског), у руском језику (као источнословенском) добро очувала.⁸ Како се дата разлика између руског и српског често истиче као једна од битних разликовних особина ових двају језика,⁹ за наше истраживање није неважно подсетити да се поред разлика могу издвојити и сличности: „*Ono prema čemu su takvi srpski glagoli kretanja najbliži ruskim jeste da i odgovarajući srpski*

⁶ Национальный корпус русского языка; Корпус савременог српског језика; NoSketch Engine.

⁷ Према резултатима претраге електронских корпуса просторне метафоре мотивисане апстрактно-просторном лексиком у оба посматрана језика крајње су ретке.

⁸ О неким основним особеностима глагола кретања у све три групе словенских језика види нпр. Степанов 2014.

⁹ Види нпр. Смољска 2000.

glagoli znače pre svega kretanje karakteristično za čoveka ili takvo koje čovek u određenim uslovima vrši (za razliku od glagola kretanja izvan sličnih parova, npr. *pljuštati, galopirati, kaskati, lepršati, vijoriti se, gmizati* i sl.), tj. da su i u srpskom jeziku takvi glagoli kretanja organizovani u manju leksičko-semantičku grupu sa antropocentričnim obeležjem” (Piper 1998: 98).

Када је реч о глаголима кретања који могу на себе преузети функцију глаголске компоненте у синтагмама које су предмет нашег интересовања, потребно је рећи да се у издвојеним просторним метафорама углавном срећу префигирани глаголски облици који имају значење кретања у основној средини човековог обитавања (Piper 1998: 95), док се непрефигирани срећу далеко ређе, и то само у руском језику (*нести* и *идти*):¹⁰

(5) *Для нормального времени требуется большая зрелость; для революционного же – большая готовность нести жертвы, нужен приток к избирательным урнам свежих молодых сил* (РК).

(6) *В отличие от холерика, сангвиник достаточно легко переключается с одной цели на другую и не склонен идти на жертву* (РК).

Пар речи о префиксу *при-*. Од свих префикса којима се могу префигирати глаголи кретања нас ће овде занимати префикс – *при-*.

При- припада оним префиксима који ситуацију која се обележава мотивним глаголом модификују на тај начин што мењају односе између учесника полазне ситуације (Јакунина 2005: 129).¹¹ И у руском и српском језику додавањем овог префикса мотивном глаголу кретања граде се префиксали са значењем адлативног кретања. Међутим, док у руском на овај начин префигирани глаголи имају значење „достигнуть какого-н. места, прибыть или доставить в какое-н. место, соединить(ся) с чем-н.” (Шведова 1980: 366), нпр. *Можно просто принести в класс после уроков пирожные, пепси, там, конфеты-бараночки* (РК), у српском дати глаголи означавају „primicanje, približavanje” (Vujović 2019: 118), тј. фигурирају у оним моделима „који у оквиру општег критеријума distance означавају ‘malo растојање’ између објекта локализације и локализатора” (Piper 1997: 78), нпр. *Када путник уђе у возило треба да принесе своју картицу близу читаача, а када се чује звучни сигнал то ће значити да је картица очитана, а возача наплаћена* (Кларин), али и значење стицања на одређену тачку: *Artur i Loren prispeli su u stan otprilike u isto vreme* (пример преузет из Vujović, op.cit.).¹²

Глаголи *принести* и *принети*. Даље у раду своју пажњу ћемо фокусирати на глаголско-именичке синтагме у којима фигурирају глаголи *принести* у руском и *принети* у српском језику који припадају глаголима „объектного и объектно-субъектного перемещения” (Матвеева 1988: 18) и именица *жертва*, односно *жртва*.

¹⁰ Електронски корпуси нису потврдили употребу непрефигираних глагола у српском језику.

¹¹ Осим овог, Јакуњина указује и на модификације другог типа које се тичу начина вршења радње мотивног глагола (Јакунина, op. cit.).

¹² Љ. Поповић указује на то да се код префиксалних глаголских облика адлативно просторно значење може реализовати као: а) значење приспевања у близину нечега и наставак кретања и б) достизање границе и њеног пробијања (Поповић 2008: 253).

Наредни корак наше анализе условила је, између осталог, чињеница да се приликом метафоричке употребе таксономска ограничења одређене лексеме нарушавају, будући да „суь метафорического сдвига значения предиката со-стоит в том, что этот предикат применяется к объектам совсем других, чем ожидалось, типов” (Рахилина 2007: 76). Управо због тога смо сматрали целисходним почети од разматрања основног значења глагола *принести*, тј. *принети*.

Узевши за полазну тачку лексикографске дефиниције које нам нуде дескриптивни речници савременог руског језика, примарно значење глагола *принести*¹³ можемо парафразирати на следећи начин: *A1 чини да се A2 из тачке A3 измести у тачку A4 после чега се A2 налази код A5 или на тачки A4. При томе се и A1 измести из тачке A3 у тачку A4. Важно је напоменути да је A1 (агенс) увек живо, A2 (објекат) није маркиран гледе категорије аниматности, док раздаљина између тачки A3 и A4 није релевантна.*

(7) *Вошел отрок и почтительно доложил, что мамка-кормилица **принесла** ребенка* (РК).

(8) *Наконец, Васька-Ванька сообразил **принести** стакан воды, а Серафима Павловна за это время успела наглотаться воздуха* (РК).

(9) *Шмыга распорядился **принести** в тесную комнату еще два стула* (РК).

Када је реч о основном значењу глагола *принети* пре него што дамо свој предлог парафразе, морамо дати један коментар. Наиме, у једнотомном речнику српског језика Матице српске у оквиру речничке одреднице издвајају се три релативно блиска значења,¹⁴ а за значење под *а* као синонимичан наводи се глагол *донети*. Међутим, нама се ово не чини савим коректним будући да се на тај начин поништава једна од битних компоненти у семантичкој структури глагола *принети* – ‘невелико растојање’: столицу можете принети некое уколико се не налазите на великом растојању од њега, док глагол *донети* у том погледу није маркиран. Уколико реченицу *Поштар је донео писмо* можемо употребити без обзира колику је раздаљину поштар морао прећи, реченица *Поштар му је принео писмо* биће умесна једино уколико је раздаљина између полазне и циљне тачке невелика. Осим тога, у српском језику агенс (A1) може померати само део свога тела (нпр. *принети руку лицу*) што значи да се његова позиција на хоризонталној равни не мења. Поред наведене разлике, у поређењу са руским језиком, а поново према лексикографским дефиницијама, A2 (објекат) уз глагол *принети* мора бити инанимантан.

Стога у српском језику предлажемо следећу парафразу примарног значења глагола *принети*: *A1 чини да се A2 из тачке A3 измести у тачку A4 после чега се објекат A2 налази код A5 или на тачки A4, при чему A1 може али не мора да*

¹³ **Принести** 1. кого-что. Неся, доставить. *П. письмо.* (Ожегов и др. 2006: 595); 1. кого-что и (часть) чего. Неся, доставить. (Кузнецов 2000: 984).

¹⁴ **Принети** а. (нешто некое) *доневши дати, донети, уручити*: ~ чашу оцу. б. (нешто нечему) *доневши прислонити, савим приближити*: ~ столицу столу. в. *донети, довући, допремити*: ~ дрва за зиму (Николић (ур.) 2011: 1028)). У шестотомном речнику Матице српске издвајају се три различита значења датог глагола, а у оквиру примарног издвојена су следећа: а. *мичући приближити, помаћи у одређеном правцу*. б. *донети, довући, допремити*. в. *носећи пружити, дати* (Речник 1973: 83).

се измешта из тачке А3 у тачку А4. Раздаљина између тачке А3 и тачке А4 не може бити велика.

(10) Једног дана приметио сам да је узица изгрижена. **Принео сам је светлости** и јасно видео трагове зуба (СК).

(11) Сад ћу да ти **принесем столицу улазу**, видиш, не можеш преко прага (Кларин).

(12) **Налио сам вина у чашу** и онда је **принео устима** (СК).

Жртва као концепт. У једном од својих претходних радова ми смо жртву довели у везу са просторном семантиком будући да смо разлику између вољне и невољне жртве представили као два супротстављена вектора где је вредност првог одређена појмом *дати* и има смер изнутра ка вани, док се вредност другог може изразити антонимом *одузети* и његов смер иде од споља ка унутра (Керкез 2021: 138).

Овде ћемо поновити неке од основних поставки које смо изнели у поменутом раду а које су релевантне и за ово истраживање:

– на основу стилске и употребне вредности жртва може бити сакрална vs секуларна: жртва у сакралном функционалностилском комплексу и ван њега;¹⁵

– као основа за издвајање микроконцепата у оквиру макроконцепта *жртва* узето је присуство, односно одсуство у семантичкој структури репрезента микроконцепта компоненте ‘вољност’¹⁶ на основу чега су издвојена три микроконцепта: ‘жртва као вољни чин’, ‘жртва као невољни чин’ и ‘жртва као невољно-вољни чин’.

Особености синтагми *принести жртву/принести в жртву* и *принети жртву/принети на жртву*. Именица *жртва/жртва* уз глагол *принести*, тј. *принети* као компонента глаголско-именичке синтагме фигурира у двама структурним моделима: а) без предлога: *принести жртву* и *принети жртву* б) са предлогом: *принести в жртву*¹⁷ и *принети на жртву*.

(13) – *А то, что я должен **принести жртву**, искупить свой род* (РК).

(14) *Для нас она связана еще и с муками Андрея Тарковского, который никогда так и не ответил для себя на вопрос, может ли человек, взявшись **принести жртву**, действительно ее принести, или он будет лишь актером?* (РК)

(15) *Правда, в славянской традиции принято было **приносить в жртву** первого прохожего* (РК).

(16) *Обязанность Церкви в настоящее время – в подражание Христу **приносить в жртву** ее собственное «тело»* (РК).

(17) *Истина је да су деца ветерана стабилна, јака и традиционално ве-*

¹⁵ Термин *сакрални функционалностилски комплекс* преузели смо од К. Кончаревих. Види нпр. Кончаревих 2017: 229–236.

¹⁶ О вољности/невољности види Стексова 2002.

¹⁷ На основу примера из Националног корпуса руског језика види се да се некада у руском језику употребљавала и конструкција *принести на жртву*: прибележено је укупно 10 примера који датирају из XVIII и XIX века, нпр. *Таково есть истинное чувствование усердного сына отечества, который готов во всякое время принести на жртву жизнь свою.*

зана за ову земљу, спремна као и њихови очеви **да принесу жртву**, ма каква текућа, променљива политика у неком тренутку била (Кларин).

(18) Ако желиш **да принесеш жртву**, прinesi душу своју, за коју је прinesена жртва; душу своју учини златном (Кларин).

(19) Загађење средине, демографски проблеми и проблеми глади, тајне бољке земље, претоварене бременом индустрије, свакодневна стабилност и добробит, **принесене на жртву** трци у наоружању и другим амбициозним пројектима, све те теме показале су поразну блиског глобалног и локалног (Кларин).

(20) Ако је то љубавна зађевица која се у иностранству десила, да би се пресекла, ваља мене **принети на жртву** – на прinesите ме (СК).

Дате глаголско-именичке синтагме у реченици врше функцију перифрастичних-предикатских конструкција у којима је семантичко тежиште на номиналном члану, али ни глаголска компонента није у потпуности десемантизована (Керкез 1997: 303–304), а у конкретном случају није употребљена ни у свом примарном значењу.

Уколико упоредимо семантичке структуре глагола *принести* и *принети* у примарном значењу и као компоненте просторне метафоре, видећемо да се оне разликују: мења се број семантичких валентности а самим тим мења се и значење глагола (уп. Апресјан 1995: 120–121).

Наиме, по нашем мишљењу на основу конкретног просторног значења¹⁸ адлативности које је у асоцијативној вези са њему антонимским, аблативним значењем, тј. са „одвајањем” (да бисмо нешто нечему приближили (адлативност) морамо га од нечега удаљити (аблативност)), а на основу експеријенцијалне импликације (Кустова 2004: 57), даље се развија значење одвајања као одрицања. На тај начин се додатно интензификује семантичка компонента ‘одрицање’ већ садржана у структури номиналног конституента синтагме. Другим речима, глаголска компонента овде има и функцију интензификатора.

У предлошким синтагмама, које су у поређењу са беспредлошким у већем степу фразеологизирани, сема ‘одрицања’, по нашем мишљењу, још је наглашенија, што је посебно уочљиво у српском језику будући да префикс *при-* „uz glagole kretanja zahtjeva za kolokat bespredložki mjesni dativ” (Ковачевић 1992: 61).¹⁹

Дакле, видимо да на основу, условно говорећи, јачине семе ‘одрицање’ глагол *жртвовати*, беспредлошке и предлошке синтагме заузимају различита места на градацијској скали.

¹⁸ Оно што желимо да нагласимо је да се и у овом случају потврђује исправност запажања Љ. Поповић: „Конкретно-просторна значења префикса су примарна. У односу на њих у процесу метафоризације и апстрактног преосмишљавања семантике развила су се остала. Примарна просторна семантика предлога очувана је у ‘унутрашњој форми’ префикса и управо она дочарава полазну основу метафоризације која, као што је познато, одсликава специфичне путеве формирања семантичке репрезентације стварности у језику” (Поповић 2008: 246).

¹⁹ Глагол *принети* у конструкцији са предлогом на среће се у ограниченом броју израза. Поред *принети на жртву* корпус потврђује употребу овог глагола у моделу V на +N_{Acc} само још два случајевима: *принети на дар*, *принети на олтар*.

Из наведених примера види се да се у српском језику мења и таксономска природа објекта који је сада немаркиран на основу критеријума живо/неживо.

Стога сматрамо да значење конструкција *принести жртву/принести в жртву* и *принети жртву/принети на жртву* у оба језика можемо парафразирати на следећи начин: *A1 због A2 одриче се A3 у корист A4*, где је A1 онај који се одриче некога/нечега, A2 – оно због чега/кога се жртвује, A3 – оно што се жртвује, A4 – онај који жртву прима.

Иако предлажемо исту парафразу како за беспредлошку, тако и за предлошку конструкцију, у употреби датих синтагми у реченици постоје извесне разлике: предлошка синтагма у оба језика скоро без изузетка подразумева конкретизацију чега се A1 одриче у корист A4, док је код беспредлошке то пре изузетак него правило:

(21) – *Но права благотворить и приносить в жртву даже самого себя, надеюсь, у меня никто не отнимет* (РК).

(22) *Трговци који долазе у ову земљу, не могу ни продати ни купити што, ако нису принели на жртву штогод скупоценије од своје робе. Тек после ове жртве, они могу обавити своју трговину* (Кларин).

(23) *Жртва приносится кому-то, правда? Самому себе нельзя принести жртву. То, что вы называете жертвой, есть естественная функция народа, ваша функция, моя функция, функция этих девочек* (РК).

(24) *Онда пустише на њега пчеле, осе и стршљенове, да би изуједан био приморан принети жртву* идолима (Кларин).

С друге стране, код предлошких синтагми семантички учесник са улогом бенефицијент (A4 (онај који прима жртву)) не мора добити своју реализацију на површинском синтаксичком нивоу, док је у беспредлошким обрнут случај, поготову када је српски језик у питању. У руском језику такви примери нису ретки.

Семантички учесник са улогом бенефицијент врло је важан и када је реч о употребној и стилској вредности беспредлошких синтагми у српском језику, у ком су, за разлику од руског језика, обе конструкције, предлошка и беспредлошка, карактеристичне, пре свега, за сакрални функционалностилски комплекс. Уколико имамо употребљену беспредлошку синтагму, семантички учесник са улогом бенефицијент, као што смо већ рекли, добиће своју реализацију на површинском синтаксичком нивоу, и то је најчешће Бог, или богови, идоли. Беспредлошка синтагма и нереализована семантичка валентност ‘онај који жртву прима’ срећу се у текстовима који су по свом садржају везани за неку од дневних друштвено-политичких тема:

(25) *Поштовани/на, Динкић није заклао овцу да би принео жртву већ комплетну српску привреду и све што му је дошло под руку.*

(26) *Без обзира на то ко је колику жртву принео, колики допринос дао покрету и колики успех постигао, то им није дало никакво право да уђу у руководство покрета, јер је то изгледа доживотно резервисано за Породицу.*

У односу на критеријум ‘вољност/невољност’ на основу примера из електронских корпуса долази се до закључка да издвојене синтагме нису

маркиране иако се предлошке чешће срећу као вербализатори микроконцепта ‘вољна жртва’:

(27) *Как Светлана, чья работа и так называемая „зарплата” ничего, кроме усмешки, у него не вызывали, может **требовать принести в жертву** его развивающуюся и денежную карьеру!* (РК)

(28) *Он сказал, что **готов принести в жертву**, как выразился, этой любви все, что до сих пор казалось ему важным в его жизни: своих друзей, свою семью, свою родину* (РК).

(29) *Онда пустише на њега пчеле, осе и стриљенове, да би изуједан **био приморан принети жртву** идолима* (РК).

(39) *Према библији, Исак је син «праоца» Аврама, који је **био спреман да га принесе на жртву**.*

Закључак. На основу извршене анализе може се извести закључак да је проучавању језичке слике света у различитим језицима врло важно приступити са компаративно-контрастивног становишта, будући да уочавање како разлика, тако и сличности у семантици поређених језичких јединица као елементарна језичке слике света доприноси њеној веродостојној реконструкцији и маркирању национално-специфичних особености концептуализације одређеног исечка ванјезичке стварности.

Анализа је показала да се синтагме *принести жртву/принести в жертву* у руском и *принети жртву/принети на жртву* у српском језику, без обзира на присутне сличности, имају различиту употребу: у српском су, за разлику од руског језика, оне првенствено карактеристичне за сакрални функционално-стилски комплекс, те се намеће закључак да је у српском језику у датом случају наглашенија дистинкција сакрално – световно.

Осим тога, још једном је потврђена истинитост тврдње да: „Semantička kategorija prostora, prema teoriji semantičkih lokalizacija, od posebnog je značaja za modeliranje prostorno uobličених kategorija sa neprostornim značenjem, npr. vremena, pripadanja i drugih kategorija, jer predstavlja najrazvijeniji jezički izraz principa jezičke natkategorijalne lokalizacije” (Piper 1998: 92).

Скраћенице

РК – Национальный корпус русского языка

СК – Korpus savremenog srpskog jezika

Кларин - NoSketch Engine

Цитирана литература

Апресян, Юрий Д. Избранные труды. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1995.

[Apresiān, Iūrii D. Izbrannye trudy. Leksicheskaia semantika. Sinonimicheskie sredstva iazyka. Moskva: Shkola «Iazyki russkoj kul'tury», 1995]

- Басс, Галина П. «Жертва» как ядерный компонент одноименного концепта в русском и английском языках (на материале романа Б.Л. Пастернака «Доктор Живаго» и его английского перевода). Вестник ЮУрГГПУ. №8, 2008., <<https://cyberleninka.ru/article/n/zhertva-kak-yadernyy-komponent-odnoimennogo-kontsepta-v-russkom-i-angliyskom-yazykah-na-materiale-romana-b-l-pasternaka-doktor-zhivago-i-ego>> 25.11.2020.
- [Bass, Galina P. «Zhertva» kak iādernyī komponent odnoimennogo kontšeptā v russkom i angliīskom iāzykakh (na materiale romana B.L. Pasternaka «Doktor Zhivago» i ego angliīskogo perevoda). Vestnik IūUrGGPU. №8. 2008. <<https://cyberleninka.ru/article/n/zhertva-kak-yadernyy-komponent-odnoimennogo-kontsepta-v-russkom-i-angliyskom-yazykah-na-materiale-romana-b-l-pasternaka-doktor-zhivago-i-ego>> 25.11.2020]
- Басс, Галина П. «Жертва». [В:] В. И. Карасик, И. А. Стернин (ред.) Антология концептов: том 8. Волгоград: Парадигма, 2011, 181–196.
- [Bass, Galina P. «Zhertva». [V:] V. I. Karasik, I. A. Sternin. Antologiya kontšeptov: tom 8. Volgograd: Paradigma, 2011, 181–196]
- Војводић, Дојчил. „Теорија семантичких локализација као универзални лингвистички модел. Предраг Пипер. Језик и простор. Београд. Чигоја штампа (= Библиотека XX век, 91), 1997, 221 стр.“. Јужнословенски филолог LIV, 1998: 204–213.
- [Vojvodić, Dojčil. „Teorija semantičkih lokalizacija kao univerzalni lingvistički model. Predrag Piper. Jezik i prostor. Beograd. Čigoja štampa (= Biblioteka XX vek, 91), 1997, 221 str.“. Južnoslovenski filolog LIV, 1998: 204–213]
- Делић, Јован. Иво Андрић – мост и жртва. Београд: Православна реч, 2011.
- [Delić, Jovan. Ivo Andrić – most i žrtva. Beograd: Pravoslavna reč, 2011]
- Дмитриева Т. Н. «Жертвоприношение: поиски истоков». [В:] Л. И. Акимова (ред.) Жертвоприношение. Ритуал в культуре и искусстве от древности до наших дней / Ἐρμηνεία 2. Москва: Языки русской культуры. 2000.
- [Dmitrieva T. N. «Žertvoprinošenje: poiski istokov». [V:] L. I. Akimova (red.) Žertvoprinošenje. Ritual v kul'ture i iskusstve ot drevnosti do naših dneĳ / Ἐρμηνεία 2. Moskva: Ŗzyki ruskoĳ kul'tury. 2000]
- Керкез, Драгана. „Глаголски конституент перифрастичних предикатских конструкција (у српском и руском језику)“. Српски језик 1–2, 1997: 303–310.
- [Kerkez, Dragana. „Glagolski konstituent perifrastičnih predikatskih konstrukcija (u srpskom i ruskom jeziku)“. Srpski jezik 1–2, 1997: 303–310]
- Керкез, Драгана. „Концепт ‘жртве’ у српском језику (на материјалу дела Ива Андрића)“. [У:] Е. Кустурица, А. Вранеш (ур.) Андрић и религија: зборник радова са научног скупа одржаног 4. и 5. децембра 2020. у Андрићевом институту. Вишеград: Андрићев институт, 2021, 131–147.
- [Kerkez, Dragana. „Koncept ‘žrtve’ u srpskom jeziku (na materijalu dela Iva Andrića)“. [U:] E. Kustuirca, A. Vraneš (ur.) Andrić i religija: zbornik radova sa naučnog skupa održanog 4. i 5. decembra 2020. u Andrićevom institutu. Višegrad: Andrićev institut, 2021, 131–147]
- Кончаревић, Ксенија. Језик и религија: појмовник теолингвистике. Београд: Јасен, 2017.
- [Končarević, Ksenija. Jezik i religija: pojmovnik teolingvistike. Beograd: Jasen, 2017]
- Кустова, Галина И. Типы производных значений и механизмы языкового расширения. Москва: Языки славянской культуры, 2004.
- [Kustova, Galina I. Tipy proizvodnyh značenij i mehanizmy Ŗzykovogo rassirenija. Moskva: Ŗzyki slavānskoĳ kul'tury, 2004]
- Лихачев, Дмитрий С. «Концептосфера русского языка». Известия РАН. Серия литературы и языка 1, 1993: 3–9.

- [Lihačev, Dmitrij S. «Konceptosfera russkogo âzyka». Izvestiâ RAN. Seriâ literatury i âzyka 1, 1993: 3–9]
- Матвеева, Тамара В. Лексико-семантические группы русских глаголов: Учеб. слов.-справ. Под общ. ред. Т. В. Матвеевой. Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1988.
- [Matveeva, Tamara V. Leksiko-semantičeskie gruppy russkih rlagolov: Učeb. slov.-sprav. Pod obš. red. T. V. Matveevoj. Sverdlovsk: Izd-vo Ural. un-ta, 1988]
- Осипов, Алексей И. *Жертва Христа Спасителя*. <https://alexey-sipov.ru/include/php/pdf.php?file=/upload/iblock/84a/zhertva_hrista_spasitelya.pdf&rus=zhertva_hrista_spasitelya.pdf> 29.5.2022.
- Osipov, Aleksej I. *Žertva Hrista Spasitelâ*. <https://alexey-sipov.ru/include/php/pdf.php?file=/upload/iblock/84a/zhertva_hrista_spasitelya.pdf&rus=zhertva_hrista_spasitelya.pdf>
- Привалова, Ирина В. Языковое сознание: этнокультурная маркированность (теоретико-экспериментальное исследование). Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Москва, 2006. <http://www.russcomm.ru/rca_biblio/p/aref_privalova.pdf> 10.6.2022.
- [Privalova, Irina V. *Âzykovoe soznanie: ètnokul'turnaâ markirovannost'* (teoretiko-èksperimental'noe issledovanie). Avtoreferat dissertacii na soiskanie učnoj stepeni doktora filologičeskih nauk. Moskva, 2006<http://www.russcomm.ru/rca_biblio/p/aref_privalova.pdf> 10.6.2022]
- Поповић, Људмила. Стереотип простора у језичкој слици стварности. Језичка слика стварности: когнитивни аспект контрастивне анализе. Београд: Филолошки факултет, 2008.
- [Popović, Ljudmila. *Stereotip prostora u jezičkoj slici stvarnosti. Jezička slika stvarnosti: koginitivni aspekt kontrastivne analize*. Beograd: Filološki fakultet, 2008]
- Рахилина, Екатерина В. «Типы метафорических употреблений глаголов плавания». [В:] Т. А. Майсак, Е. В. Рахилина (ред.) Глаголы движения в воде: лексическая типология. Москва: Издательство «Индрик», 2007, 76–105.
- [Rahilina, Ekaterina V. «Tipy metaforičeskih upotreblenij glagolov plavaniâ». [V:] T. A. Majsak, E. V. Rahilina (red.) *Glagoly dviženîâ v vode: leksičeskaâ tipologiâ*. Moskva: Izdatel'stvo «Indrik», 2007, 76–105]
- Смољска, Аделаида. „Конкуренција и синонимиа глагола кретања у српском и руском језику”. Научни састанак слависта у Вукове дане 29/1, 2000: 177–183.
- [Smoljska, Adelaida. „Konkurencija i sinonimija glagola kretanja u srpskom i ruskom jeziku”. Naučni sastanak slavista u Vukove dane 29/1, 2000: 177–183.
- Стексова, Татьяна. И. Семантика невольности в русском языке. Значение. Выражение. Функции. Новосибирск: Изд-во Новосиб. гос. пед. ун-та, 2002.
- [Steksova, Tat'âna. I. *Semantika nevol'nosti v russkom âzyke. Značenie. Vyraženie. Funkcii*. Novosibirsk: Izd-vo Novosib. gos. ped. un-ta, 2002]
- Степанов, Евгений Н. «Глаголы движения в современных славянских языках». Мова №22, 2014: 206–215.
- [Stepanov, Evgenij N. *Glagoly dviženîâ v sovremennyh slavânskikh âzykah*. Mova, №22, 2014: 206–215]
- Шведова, Нина Ю. Русская грамматика. В 2-х т. Т.1. Москва : Наука, 1980.
- [Švedova, Nina Ū. *Russkaâ grammatika*. V 2-h t. Moskva : Nauka, 1980]
- Якунина, Дарья В. «Приставка *при-*: построение семантической сети». Московский лингвистический журнал Т.5, №1, 2001: 125–160.
- [Âkunina, Dar'â V. «Pristavka pri-: postroenie semantičeskoj seti». *Moskovskij lingvističeskij žurnal* Т.5, №1, 2001: 125–160]
- Žirar, Rene. *Nasilje i sveto*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 1990.

Kovačević, Miloš. Kroz sintagme i rečenice. Sarajevo: zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1992.

Vujović, Dušanka. *Glagoli kretanja u savremenom srpskom jeziku – semantika i derivacija*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019.

Извори

Кузнецов, Сергей А. Большой толковый словарь русского языка. СПб.: «Норинт», 2000.

[Kuznecov, Sergej A. Bol'šoj tolkovyj slovar' russkogo ŗzyka. SPb.: «Norint», 2000]

Национальный корпус русского языка <www.ruscorpora.ru>

[Natsional'nyĭ korpus russkogo iāzyka <www.ruscorpora.ru>]

Николић, Мирослав. Речник српског језика. [израдили Милица Вујанић и др.; редиговао и уредио Мирослав Николић]. Измењено и поправљено издање. Нови Сад : Матица српска, 2011.

[Nikolić, Miroslav. Rečnik srpskog jezika. [izradili Milica Vujanić i dr.; redigovao i uredio Miroslav Nikolić]. Izmenjeno i popravljeno izdanje. Novi Sad : Matica srpska, 2011]

Ожегов, Сергей И. и Н. Ю. Шведова Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений: 4-е изд., дополненное. Москва: Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова, ООО «А ТЕМП», 2006.

[Ožegov, Sergej I. i N. Ű. Švedova Tolkovyj slovar' russkogo ŗzyka: 80 000 slov i frazeologičeskih vyraženiĭ: 4-e izd., dopolnennoe: Moskva: Rossijskaā akademiā nauk. Institut russkogo ŗzyka im. V. V. Vinogradova, ООО «А ТЕМП», 2006]

Реченик српскохрватског књижевног језика. Књига пета. Нови Сад: Матица српска, 1973.

[Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika. Knjiga peta. Novi Sad: Matica srpska, 1973]

Korpus savremenog srpskog jezika < www.korpus.matf.bg.ac.rs >

NoSketch Engine <www.clarin.si>

Драгана Керкез

КОНЦЕПТ ЖЕРТВЫ И ТЕОРИЯ СЕМАНТИЧЕСКИХ ЛОКАЛИЗАЦИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И СЕРБСКОГО ЯЗЫКА)

Резюме

В настоящей работе глагольно-именные словосочетания *принести жертву/принести в жертву* и *принети жртву/принети на жртву* анализируются в качестве средств репрезентации *жертвы*, являющейся одной из ключевых идей русской и сербской языковой картины мира.

В частности, анализ данных глагольно-именных словосочетаний показал, что, по сравнению с глаголом *жертвовать*, значение действия «отречься» интенсифицировано в семантической структуре беспредложных словосочетаний, и еще более сильно интенсифицировано в предложных, так что упомянутый глагол, словосочетания с предлогом и без него в обоих языках образуют шкалу градации.

С другой стороны, выделенные словосочетания в сербском языке, в отличие от русского, характерны прежде всего для сакрального функционально-стилистического комплекса. Поэтому можно утверждать, что в данном случае разница между сакральным и светским более ярко выражена в сербском языке.

Все это является очередным подтверждением того, что сравнительно-сопоставительный подход играет исключительно важную роль при изучении языковой репрезентации того или иного куса внеязыковой действительности на материале разных, в том числе и близкородственных языков.

Теоретическую и методологическую основу проведенного автором исследования представляет теория семантических локализаций, а также теория интегрального описания языковых единиц.